

Polacy w Niemczech: w Dreźnie

Drezno to miasto w południowo-wschodnich Niemczech, stolica kraju związkowego Saksonia. To jeden z największych ośrodków naukowych i kulturalnych Niemiec.

Kontakty Polski i Polaków z Dreznem sięgają średniowiecza i z każdym wiekiem były bardziej intensywne. Królowa polska, najmłodsza córka króla Kazimierza Jagiellończyka Barbara Jagiellonka (1478-1534) w 1496 r. poślubiła księcia saskiego Jerzego, stając się księżną saską. Z kolei wędrowny drukarz, wydający książki m.in. w Dreźnie, przeniósł się do Krakowa, gdzie w latach 1473/74-1477 prowadził oficynę, z której wyszły pierwsze druki krakowskie.

Najbardziej ożywione kontakty Polski i Polaków z Dreznem nastąpiły po 1697 roku, kiedy to elektor saski (władca Saksonii) August II Fryderyk został królem Polski. Polska miała wówczas dwie stolice - Warszawę i przybraną - Drezno, gdyż August II oraz jego syn i następca na tronie polskim August III bardzo często tu przebywali. A z nimi dwór, politycy i magnaci polscy. Przez to rozwinęto powiązania transportowe i pocztowe między Warszawą i Dreznem tak sprawnie, że kurier królewski tę trasę o długości 600 km pokonywał zaledwie w 3 dni. Za panowania Sasów obieg monetarny w Rzeczypospolitej zasilaty wydajnie tylko mennice w Dreźnie oraz Lipsku i Gubinie (obie także w Saksonii).

August II został królem Polski podstępnie. Wybrany na króla przez mniejszość szlachty polskiej, koronował się na Wawelu 15 września 1697 roku, ubiegając wybrańca większości szlachty, księcia francuskiego Conti. Podczas wojny północnej (1700-21) Rosji ze Szwecją, w którą wciągnął Polskę August II i w wyniku której nasz kraj zajęły wojska szwedzkie, w 1704 roku na zjeździe elekcyjnym w Warszawie i pod naciskiem króla szwedzkiego Karola XII na nowego króla polskiego wybrano Stanisława Leszczyńskiego. Stronnictwo Augusta II oskarżyło w 1705 roku kanclerza wielkiego koronnego i zarazem biskupa warmińskiego, Andrzeja Chryzostoma Załuskiego, o kontakty ze Stanisławem Leszczyńskim i kanclerza więziono w Dreźnie. Był to jednak jeden z niewielu przykrych epizodów w "polskiej" historii Drezna.

Jak już wspomniałem, za Sasów istniała w Dreźnie całkiem pokaźna kolonia polska. Stanowiły ją osoby związane z polską wojskowością, dworem królewskim, a także szereg rodzin magnackich i szlacheckich, których interesy wiązały się z interesami Augusta II czy Augusta III. Byli to tzw. "dworscy Polacy". Poza nimi była niższa służba dworska oraz sporo polskiej służby w domach przebywających w Dreźnie senatorów i szlachty. Sporo młodzieży polskiej było w saksońskim Korpusie Paziów i Korpusie Kadetów. Oczywiście kolonia polska w Dreźnie stopniała po śmierci Augusta III w 1763 roku, lecz nie znikła całkowicie. Np. osiedliła się tu nowa i całkiem liczna grupa Polaków - oficerów w służbie saskiej. Przedstawicielem drugiego pokolenia polskich wojskowych w służbie saskiej był związany z Dreznem Jan Henryk Dąbrowski, późniejszy twórca Legionów polskich we Włoszech czy urodzony w tym mieście Aleksander Oppeln-Bronikowski, syn polskiego generała w służbie saskiej, a sam związany, podobnie jak Dąbrowski, z polskim wojskiem w kampaniach napoleońskich.

Król Polski, a zarazem elektor saski August II, głównie za polskie pieniądze z powodzeniem realizował swe zamiary w Saksonii, która pod jego rządami przeżywała okres rozkwitu gospodarczego i kulturalnego. August II i jego następca na tronie polskim - jego syn August III

(1733-63), dokonali wielkiej przebudowy Drezna. Powstały wówczas: *Zwinger* (1711-22), pałace: Taschenberg (1711-15), Japoński (1715-41), Palais de Saxe (1720), Bruehla (1737), Kurlandzki (1728), Cosel (1744), Hoyma, Akademia Rycerska (od 1723), British Hotel, kościoły: Trzech Króli (1723-30), NMP (Frauenkirche 1726-43), dworski Hofkirche (1738-55) oraz ratusze starego i nowego miasta i wiele kamienic. Pałac królewski *Zwinger*, zbudowany dla Augusta II, w zespole ogrodowym ma bramę Koronną - 2-piętrowy łuk triumfalny, nad którego kopułą 4 polskie orły podtrzymują polską koronę królewską.

Niektórzy z architektów budujących Drezno, albo pochodzący z Drezna, budowali i upiększali również Warszawę. I tak: Mattheus Daniel Poepelmann przy współudziale króla Augusta II rozplanował założenie Osi Saskiej (1713-23), drogi kalwaryjskiej (1724-31), wykonał plan Pałacu Saskiego (1720-30) i Wielkiego Salonu w Ogrodzie Saskim; jego syn Carl Friedrich, przybyły do Warszawy w 1724 roku i zmarły tu w 1750 roku, pracował nie tylko dla Augusta II i Augusta III, ale również dla J.A. Sułkowskiego i H. Bruehla, wykonując w stolicy Polski założenia ogrodowe i wnętrza Pałacu Błękitnego (1726), przebudował Pałac Kazimierzowski na Pałac Sułkowskich (1736-37), rozbudował zespół Pałacu Saskiego (1736-45), przebudował wschodnie skrzydło Zamku Królewskiego (1740-47); Gaetano Chiaveri w 1740 roku wykonał projekt przebudowy zachodniego skrzydła Zamku Królewskiego w Warszawie, o cechach saskiego rokoka, a zrealizował go z pewnymi poprawkami inny architekt drezdeński Johann Ch. Knoeffel (1742-46); Jan Zygmunt Deybel, od 1726 roku architekt królewski w Warszawie, kierował budową Pałacu Saskiego (1720-29), prowadził prace w Wilanowie (1727-34), rozpoczął budowę Pałacu Sapiehów (1732) i koszar Gwardii Koronnej Pieszej (1742); Jan Christian Kamsetzer, urodzony w Dreźnie i absolwent tamtejszej Akademii Sztuk Pięknych, przybył do Warszawy w 1773 roku i pozostał tu do śmierci w 1795 roku, pracując przy przebudowie Zamku Ujazdowskiego i Zamku Królewskiego (klasycystyczne wnętrza) i Łazienek oraz wznosząc pałace Raczyńskich i Tyszkiewiczów. Pracujący przy Kamsetzerze Fryderyk Albert Lessel już samodzielnie przebudował w stylu klasycystycznym Pałac Błękitny w Warszawie (1815). Dyrektor akademii drezdeńskiej w latach 1727-48, Louis Silvestre ozdobił wnętrza Pałacu Saskiego w Warszawie.

Od tej pory Drezno - jego akademia - przyciągała polskich studentów i artystów. Studiowali w niej m.in.: malarze - Zygmunt Balk (1873-pk. 1941), Władysław Czachórski (1850-1911), Ignacy Gierdziejewski (1826-1860), Rafał Hadziewicz (1803-1886), Ludwik Kurella (1834-1902), Karol Larisch (1902-1935), Aleksander Lesser (1814-1884), Jan Rosen (1854-1936) - później dekorował kaplicę papieską w Castel Gandolfo, Kazimierz Sichulski (1879-1924), Józef Simmler (1823-1868), Mateusz Tokarski (1747-1807) - późniejszy inspektor kolekcji obrazów króla Stanisława Augusta Poniatowskiego; a ze znanych później rzeźbiarzy polskich m.in.: Paweł Maliński (1790-1853) - 1817-32 prof. rzeźny na uniwersytecie w Warszawie i Teodor Rygier (1841-1922) - twórca pomnika Adama Mickiewicza w Krakowie (1898). Podróżował kilka razy do Drezna znany portrecista, profesor Szkoły Sztuk Pięknych w Warszawie Jan Ksawery Kaniewski (1805-1867).

Profesor drezdeńskiej Akademii Sztuk Pięknych od 1766 roku Anton Graff, ceniony i popularny w kręgach dworskich portrecista, portretował również Polaków, m.in. S. Kostkę Potockiego i Konstancję z Lubomirskich Rzewuską. Od 1766 roku malarz nadworny króla Stanisława Augusta Poniatowskiego - Marceli Bacciarelli (1731-1818) zanim przeniósł się do Warszawy pracował dla dworu Augusta III w Dreźnie. Natomiast przebywający w Warszawie w latach 1791-95 i biorący udział w polskim życiu patriotycznym i w obronie Warszawy w 1794 roku malarz austriacki Józef Grassi, po upadku Polski wyjechał do Drezna, gdzie w latach 1800-16 był profesorem akademii. Również i on malował portrety wybitnych Polaków, m.in. Tadeusza Kościuszki i Józefa Poniatowskiego. Wcześniej dyrektor akademii drezdeńskiej w latach 1727-48, Louis Silvestre, jeździł kilka razy do Warszawy, gdzie portretował szereg osobistości polskich (wykonał m.in. piękne portrety: króla Augusta II w stroju polskim i Anny Orzelskiej). Z Drezna pochodził i ukończył tutejszą akademię polski malarz i rysownik pochodzenia niemieckiego, Józef

Richter (1780-1837), pracujący najpierw na dworze Czartoryskich w Puławach (od 1806) i Sieniawie, a od 1820 samodzielnie w Warszawie. Pozostawił nam m.in. obrazy zabytków Puław, Kazimierza Dolnego i Ojcowa. Z kolei malarz węgierski, jeden z najwybitniejszych przedstawicieli realistycznego portretu barokowego w środkowej Europie, Adam Manyoki (1673-1756), który od 1713 roku był nadwornym portrecistą Augusta II w Warszawie, w 1737 roku przeniósł się do Dreżna, gdzie był malarzem nadwornym Augusta III.

Kontakty polityczne między Polską a Saksonią-Dreznem nie ustały z chwilą śmierci króla Augusta III w 1763 roku. Już w 1768 roku Dreżno stało się ośrodkiem działalności konfederatów barskich. Odżyły one ponownie w dobie Konstytucji 3-Maja 1791 roku, kiedy to strona polska (konstytucjonaliści) ofiarowali wnukowi Augusta III, elektorowi saskiemu Fryderykowi Augustowi, sukcesję tronu polskiego. Fryderyk August uzależnił jej przyjęcie od jednomyślnej zgody trzech dworów, które dokonały rozbioru Polski; nie przyjął jej na skutek sprzeciwu Rosji.

Fryderyk August - teraz już jako król Saksonii - powrócił ponownie na polską scenę polityczną w okresie marszu Napoleona na Europę. Na mocy układu między Francją a Rosją w Tylży 7 lipca 1807 roku Fryderyk August został księciem utworzonego wówczas Księstwa Warszawskiego. Napoleon, który z Tylży podążył do Dreżna, wezwał do tego miasta polską Komisję Rządzącą (m.in. Stanisława Potockiego) i księcia Józefa Poniatowskiego jako dyrektora wojny. W Dreżnie została opracowana i podpisana przez Napoleona w 1807 roku konstytucja Księstwa Warszawskiego; ze strony polskiej podpisał ją Piotr Bielecki jako właśnie mianowany prezes Sądu Sejmowego. Jako władca Księstwa Warszawskiego Fryderyk August popierał politykę profrancuską. Przebywał głównie w stolicy swego królestwa - w Dreżnie, skąd rządził Księstwem Warszawskim, zjeżdżając do Warszawy zaledwie cztery razy na kilka tygodni lub kilka miesięcy. Uczynił ze stolicy Saksonii drugą stolicę napoleońskiej Polski. Stąd Dreżno - dwór królewski ściągały do siebie ponownie polityków polskich i wielu innych Polaków. Po klęsce Napoleona Fryderyk August nie myślał zrzekać się tytułu księcia warszawskiego. Dopiero w 1815 roku pod naciskiem kongresu wiedeńskiego zgodził się na to. 22 maja 1815 roku wydał pożegnalną proklamację do mieszkańców Księstwa Warszawskiego.

Rok przed pochodem na Moskwę Napoleon był ponownie w Dreżnie, gdzie w maju 1811 roku odprawił jakby "sejm" europejskich podległych mu i sprzymierzonych monarchów. Z jego inicjatywy na "sejmie" tym zapadła m.in. decyzja o odrodzeniu Królestwa Polskiego po zwycięskiej wojnie z Rosją. Niestety, pochód na Moskwę zakończył się klęską Napoleona. Podczas odwrotu, w bitwie pod Dreżnem 26-27 sierpnia 1813 roku walczył po stronie Napoleona i dostał się do niewoli polski generał Jan Weysenhoff.

Dreżno było ważnym ośrodkiem polskiej emigracji politycznej, począwszy od czasów konfederacji targowickiej i wojny polsko-rosyjskiej 1792. Tutaj w latach 1792-93 zebrali się przedstawiciele emigracji patriotycznej - przywódca Sejmu Czteroletniego oraz kilkudziesięciu oficerów polskich (T. Kościuszko, H. Kołłątaj, S. Małachowski, I. Potocki i inni) przygotowując powstanie w kraju. W 1794 roku przybył do Dreżna oboźny wielki litewski i marszałek trybunału litewskiego Karol Prozor, by skłonić Kościuszkę do przyspieszenia terminu powstania. Pierwsza fala polskich emigrantów politycznych znalazła się w Dreżnie zaraz po upadku powstania kościuszkowskiego w 1794 roku (np. wielki pedagog i działacz oświatowy, sekretarz Komisji Edukacji Narodowej Grzegorz Piramowicz) lub po III i ostatecznym rozbiorze Polski, dokonanym w 1795 roku. Po czasowym tu pobycie większość z nich udała się do Paryża, licząc na odbudowanie państwa polskiego z pomocą Francji. Na stałe zamieszkali w Dreżnie m.in. gen. Aleksander Jakub Lubomirski, starosta łucki i magnat wołyński Józef Czartoryski (do 1810 roku) i księżna Genowefa z Ogińskich Brzostowska. Na pocz. XIX w. (do 1806 r.) mieszkał tu autor słów pieśni Legionów "Mazurka Dąbrowskiego" - dzisiejszego polskiego hymnu narodowego - Józef Wybicki, a w 1817 roku zamieszkał tu na wiele lat generał Karol Kniaziewicz, dowódca 1 Legionu

polskiego u boku armii napoleońskiej i dowódca 18 dywizji Księstwa Warszawskiego. W 1830 roku przebywał w mieście Juliusz Słowacki, a w 1831 i 1832 Adam Mickiewicz, który napisał tu "Dziadów część III" (zwane stąd "Dziadami drezdeńskimi") i "Redutę Ordona".

Po upadku Powstania Listopadowego 1830-31 schroniło się w Dreźnie ok. 10 000 Polaków, w tym np. Ignacy Domeyko (1802-1889) - światowej sławy mineralog i geolog, profesor i rektor uniwersytetu w Santiago w Chile. Przyjęto ich tu entuzjastycznie, jak bohaterów i przyjaciół, jako rycerzy wolności, której pragnęła cała Zachodnia Europa. Bankierzy drezdeńscy wypłacali uchodźcom zapomogi francuskie. Również zwykli ludzie okazywali im na każdym kroku nie tylko sympatię, ale również karmili ich i udzielali pomocy materialnej. Niestety, pod naciskiem prusko-rosyjskim, następnym falom uchodźców starano się zabronić wstępu do stolic i głównych miast Saksonii i całych Niemiec. Ten zakaz objął również Drezno, choć w mieście zatrzymało się wielu Polaków podczas pierwszej fali uchodźczej. Uzyskali oni wszechstronne wsparcie związanego niemieckiego lokalnego komitetu pomocy i ze strony polskiej kolonii. Wkrótce jednak rządy zaborcze zmusiły Saksonię do wydalenia Polaków z miasta i Saksonii; tylko nieliczni tu pozostali. W latach 1836-50 mieszkał tu i zmarł Michał G. Radziwiłł, generał W.P., senator Królestwa Polskiego i podczas Powstania Listopadowego w 1831 roku wódz naczelny armii polskiej.

Po wydaleniu z Polski w 1862 roku przez władze carskie hrabiego Andrzeja Zamoyskiego za działalność patriotyczną i gospodarczą (Towarzystwo Rolnicze w Warszawie), hrabia mieszkał przez kilka lat w Dreźnie.

Drezno odegrało również pewną rolę podczas Powstania Styczniowego 1863-64 w Polsce (agentem dyplomatycznym powstańczego Rządu Narodowego był tu Cyriak Akord). Prawdopodobnie w Dreźnie ukazywało się w marcu 1864 roku pismo "Postęp", treścią związane z Powstaniem Styczniowym. Po upadku powstania w Dreźnie w 1864 roku miała miejsce rada wojenna generałów, na której Józef Hauke Bosak, Walery Wróblewski i inni omawiali zagadnienie wznowienia walki jako wojny mas ludowych, przypisując przegraną temu, że nie zdecydowano się lub nie umiano ich poruszyć (M. Kukiel).

Stolica Saksonii odgrywała znaczącą rolę w życiu emigracji polskiej również po upadku powstania. Znowu osiedliło się tu sporo Polaków lub przez Drezno podążało na Zachód. W okresie od końca 1863 roku do 15 maja 1864 przybyło do Drezna 843 Polaków, wielu z rodzinami. Niestety Niemcy, coraz bardziej ulegający prądom nacjonalistycznym, już zmienili swój stosunek do Polaków i nie spieszyli z pomocą humanitarną. Emigranci cierpieli więc biedę, żyli ze składek gromadzonych przez nieliczną polską kolonię. Większość z nich, nie mając dachu nad głową, spała pokotem pod drzewami Grossgartenu. Wkrótce większość z nich wydalono z Drezna, a w mieście mogli pozostać tylko ci, którzy znaleźli sobie środki utrzymania (Jerzy Kozłowski).

Wśród tych ostatnich był powieściopisarz Józef Ignacy Kraszewski. Mieszkał tu i tworzył w latach 1863-83, biorąc również czynny udział w życiu tutejszej kolonii polskiej. W Dreźnie napisał "Starą Baśń" oraz szereg innych powieści historycznych. Spośród jego 29 powieści historycznych "trylogia saska": "Hrabina Cosel" (1874), "Bruehl" (1875) i "Z siedmioletniej wojny" (1876) oraz "Saskie ostatki" (1889) nawiązują do wspólnej historii polsko-saskiej. W latach 1867-70 Kraszewski wydawał rocznik "Z roku... rachunki", rodzaj kroniki kulturalno-politycznej, w 1869 roku "Omnibus" i w 1870-71 "Tydzień". Pomagało mu w tym posiadanie własnej drukarni (w latach 1868-71), w której drukował książki polskie i dotyczące Polski, m.in. 6 tomów serii "Biblioteka Pamiętników i Podróży po Dawnej Polsce". W 1860 roku powstało w Dreźnie, w domu, w którym powieściopisarz mieszkał w latach 1873-80, we współpracy z Muzeum Adama Mickiewicza w Warszawie, muzeum jego imienia (tzw. *Kraszewski Haus*), gromadzące drezdeńskie *polonica*, których również nie brak w znanych muzeach miasta.

Poza Adamem Mickiewiczem, Juliuszem Słowackim i Józefem I. Kraszewskim przebywali krócej lub dłużej w Dreźnie inni pisarze polscy, jak np.: powieściopisarz Feliks A. Bernatowicz (1786-1836), który był sekretarzem Adama K. Czartoryskiego i w tym charakterze tutaj przyjechał; poeta i krytyk literacki Kazimierz Brodziński (1791-1835), który zmarł w Dreźnie; dramaturg i powieściopisarz Józef Korzeniowski (1797-1863), który w 1863 mieszkał w Dreźnie i tu wkrótce zmarł; powieściopisarz Zygmunt F. Miłkowski pseud. Teodor Tomasz Jeż (1824-1915) - mieszkał tu w 1864 roku; poeta, dramaturg i prozaik, sławny dzięki nowatorskim wierszom lirycznym Cyprian Kamil Norwid (1821-1883) - w 1842 roku; pisarz i ceniony tłumacz literatury niemieckiej, francuskiej i angielskiej Karol Pieńkowski (1836-1877), który tu mieszkał w latach 60. XIX w.; poeta i prozaik Wincenty Pol (1807-1872) - w 1832 roku i zetknął się z Mickiewiczem; mistyk Andrzej Towiański (1799-1878), którego inspiracji kultura polska zawdzięcza najpiękniejsze strony "Literatury słowiańskiej" Mickiewicza oraz system genezyjski Słowackiego - "Genezis z Ducha". W Dreźnie urodził się, mieszkał od 1823 i zmarł w 1834 roku powieściopisarz Aleksander A.F. Bronikowski, żołnierz Legionów polskich i w wojsku Królestwa Polskiego (1815-23). Co prawda pisał po niemiecku, jednak jego powieści ukazywały się jednocześnie w języku polskim i związane były z historią Polski (m.in. "Mysia wieża", "Hipolit Boratyński", "Kazimierz Wielki i Esterka"). Bronikowski był członkiem Tow. Przyjaciół Nauk w Warszawie. W Dreźnie w 1864 roku przez kilka miesięcy wychodził pierwszy w Niemczech polski "dziennik polityczny, literacki i naukowy" "Ojczyzna", przeznaczony głównie dla kraju i przeniesiony następnie do Bendlikonu w Szwajcarii, już jako pismo dla emigracji (J. Kozłowski).

Pod koniec XIX i na pocz. XX w. Polacy przybywali do Drezna na studia; osiedliło się tu na stałe sporo Polaków. Powstały wówczas polskie organizacje, szkoły, chóry, jak np. Towarzystwo Naukowe Polaków Politechników (1874-77), Tow. Przemysłowców Polskich (1879) czy Tow. Polsko-Katolickie św. Wojciecha (1897), które prowadziło polską bibliotekę i od 1902 Czytelnię Ludową. Polskie życie narodowe ogniskowało się w Domu Polskim. Po I wojnie światowej pozostało w Dreźnie ok. 450 Polaków, istniał oddział Związku Polaków w Niemczech, który prowadził 3 polskie szkoły (90 uczniów) i bibliotekę; istniało także Polsko-Katolickie Towarzystwo Młodzieży i chór pod nazwą Tow. Śpiewu "Chopin"; polskie nabożeństwa odbywały się do 1932 roku. 5 kwietnia 1941 roku zmarł więziony w Dreźnie gen. Franciszek Kleeberg - dowódca w bitwie pod Kockiem 2-5 października 1939 roku, która była ostatnią bitwą w kampanii wrześniowej. W czerwcu 1942 roku stracono tu 12 członków tajnej polskiej konspiracyjnej organizacji młodzieżowej w Gostyniu (Wielkopolska).

W czasie II wojny światowej (1939-45) Niemcy przywieźli do Drezna dużo Polaków do niewolniczej pracy w tutejszych zakładach przemysłowych. Zaraz po wojnie Drezno weszło w skład Rosyjskiej Strefy Okupacyjnej Niemiec i prawie wszyscy tutejsi Polacy wrócili do Polski. Polskiego życia narodowego w okresie istnienia komunistycznej Niemieckiej Republiki Demokratycznej tu nie było. Dopiero po zjednoczeniu się Niemiec w 1990 roku napłynęło do Drezna trochę Polaków i w mieście została uruchomiona placówka duszpasterska Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech oraz powstało Koło Terenowe Stowarzyszenia Polaków Saksonii i Turynii, którego prezesem jest Stanisław Gehrisch.

Polskie związki muzyczne z Dreznem datują się również od czasów polskich królów Sasów. Drezno jest miastem o bogatych tradycjach muzycznych. Mało kto wie, że wielki Johann Sebastian Bach (1685-1750) otrzymał od króla polskiego Augusta III tytuł "nadwornego kompozytora króla polskiego i elektora saskiego" i to, że August II już w 1697 roku przeniósł u Warszawy do Drezna z Warszawy na swój dwór saski całą polską kapelę królewską, skąd dopiero w 1756 roku powróciła do Warszawy. Jeździła ona z koncertami do... Warszawy. Jej członkami byli Polacy, ale również i muzycy niemieccy, jak np. świetny flecista Johann Joachim Quantz (1718-41). Polscy muzycy byli również w kapeli drezdeńskiej elektorów, szczególnie za Augusta II i Augusta III. Do pierwszych należał pochodzący z Gdańska śpiewak i kompozytor Kaspar (Kacper) Forster, który kształcił się w

Warszawie u M. Scachiego i następnie w latach 1633-51 należał do kapeli królewskiej jako śpiewak i dyrygent chóru oraz współdziałał przy wystawianiu oper. W 1. połowie lat 50. działał on w Dreźnie. W latach 1766-80 skrzypkiem orkiestry dworskiej był Wincenty Lessel, późniejszy kompozytor (m.in. opera "Matka Spartanka" 1791 i operetki "Pielgrzym z Dobromila" 1819), związany następnie z dworem Czartoryskich w Puławach; 1839-59 nadwornym koncertmistrzem w Dreźnie i tutejszej orkiestry operowej był wielki skrzypek i kompozytor polski Karol Lipiński, a w 1864 roku nadwornym muzykiem został wiolonczelista Maurycy Karasowski. W 1877 roku wydał on w Dreźnie w języku niemieckim cenną monografię materiałów "Fryderyk Chopin. Życie. Listy. Dzieła".

Słynna opera drezdeńska była tradycyjnym miejscem premier dzieł scenicznych R. Straussa i wielu nowych oper. W 1901 roku odbyła się premiera opery "Manru" Ignacego Paderewskiego. W operze występowało z powodzeniem wiele polskich śpiewaczek i śpiewaków operowych, jak np.: Stanisława Argasińska (1888-1961) w 1911 roku, wspaniałe odtwórcza partii bohaterkich w operach Wagnera Aleksander Bandrowski (1860-1913), Jadwiga Camillowa (1867-1914) w 1893-94, Antonina Campi-Miklaszewiczówna-Leonowicz (1773-1822), Michalina Frenkiel-Niwińska (1868-1927), Maria Gembarzewska (1878-1951) 1907 i 1907-11, Gabriel Gorski (1867- po 1935) w 1896, Felicja Kaszowska (1867-1951), Maria Kopczyńska-Janowska (ur. 1890), Franciszek Pollak (1798- po 1855), Ada Sari - Jadwiga Szajer (1886-1968), Władysław Seideman (ur. 1849) w latach 1879-82, jedna z najśłynniejszych śpiewaczek operowych Marcella Sembrich-Kochańska (1858-1935) w latach 1878-80 i 1882, cioteczna wnuczka Fryderyka Chopina Józefa Szlezzygier (1861-1947), Adolfina Zimajer (1852-1939). Drezdeńska opera nadworna występowała szereg razy w Polsce. W Dreźnie pobierało naukę śpiewu wielu znanych później polskich śpiewaczek i śpiewaków operowych, jak np.: Stanisława Argasińska, Stanisława Dobrowolska (1869-1952), Michalina Frenkiel-Niwińska, Maria Gembarzewska i Maria Kozłowska (1881-1961) u A. Paschalis-Souvestre, Bronisława Cetnarowicz w 1883 roku i Józefa Szlezzygier u G.B. Lampartiego, Stanisław Sączocki.

Dwukrotnie przebywał w Dreźnie Fryderyk Chopin - w sierpniu 1829 i listopadzie 1830 roku. Podczas pierwszego pobytu był na prapremierze "Fausta" J.W. Goethego, poznał muzyków F. Morlacchiego i de Friezena oraz pianistkę Pechwell. Kilka razy koncertował tu wielki pianista polski Ignacy Paderewski. W swoich "Pamiętnikach" (Kraków 1972) mile wspomina swój pierwszy koncert w Dreźnie w 1890 roku: *"Grałem wtedy także w Dreźnie, co również dało mi dużo zadowolenia. Nie byłem jeszcze na tyle sławny, by moje nazwisko przyciągało wielkie audytorium, koncerty odbywały się więc w mniejszych salach, zawsze jednak pełnych, przy czym publiczność okazywała wiele entuzjazmu. Czulem, że jest on szczery, i to dawało mi wielką satysfakcję"*. Koncertował tu najwybitniejszy kompozytor polski 1. połowy XX w. Karol Szymanowski (1882-1937).

Z Drezniem związało się życie szeregu innych muzyków polskich. I tak w 1906 roku odbył się tu debiut wielkiego dyrygenta polskiego Waleriana Bierdajewa (1885-1956) - dyrygował operą "Eugeniusz Oniegin" P. Czajkowskiego; w 1925 roku wystąpił z wielkim sukcesem również jako dyrygent drezdeńskiej Orkiestry Filharmonicznej Jerzy Bojanowski (ur. 1893); w 1924 roku koncertmistrzem Filharmonii Drezdeńskiej był pochodzący z Warszawy skrzypek i kompozytor Stefan Frenkel; słynny z wirtuozowskiej gry i przez 50 lat organista katedry wawelskiej w Krakowie Wincenty Gorączkiewicz (1789-1858) naukę gry na organach pobierał właśnie w stolicy Saksonii; wybitny polski kompozytor Mieczysław Karłowicz (1876-1909) mieszkał w Dreźnie w latach 80. XIX w., a w 1906 roku odbył tu studia dyrygenckie u A. Nikischa; po II wojnie światowej technikę chóralską i dyrygenturę studiował tu u R. Mauersbergera Edmund Kajdasz (ur. 1924); mieszkał w Dreźnie w 1796 roku pianista i kompozytor Józef Lodi (zm. 1799); w latach 1831-35 mieszkał w Dreźnie przyjaciel Chopina i adresat jego wielu listów Adolf Cichowski (1794-1854); koncertowali tu pianiści polscy: Jadwiga Brzowska-Mejean (ur. 1830), Józef Krogulski (1815-1842)

oraz na początku. XIX w. skrzypek August F. Duranowski (1759-1834).

Można tu dodać, że pochodzący z Muldy koło Drezna i wychowanek konserwatorium drezdeńskiego, a potem polski organista, pedagog i kompozytor August Freyer (1803-1883) był w 1827 roku nauczycielem teorii muzyki i gry na fortepianie późniejszego wielkiego kompozytora polskiego, twórcy polskiej opery narodowej Stanisława Moniuszki i wielu innych polskich muzyków. Natomiast oboista w dworskiej orkiestrze w Dreźnie w latach 1755-92, Carlo Besozzi, w 1777 roku wystąpił w Warszawie jako wirtuoz.

Były również polsko-drezdeńskie powiązania teatralne. Symbolizuje je pochodzący z Warszawy Bogumił Dawison, jeden z najslawniejszych aktorów niemieckich, m.in. w latach 1854-64 aktor Teatru Saskiego w Dreźnie. Jego żoną była Wanda Starzewska-Dawison - aktorka teatrów polskich we Lwowie; zmarła w Dreźnie w 1859 roku i tu, na cmentarzu katolickim, jest pochowana. Uczniem Dawisona w Dreźnie był popularny aktor lwowski Władysław Barącz. W Dreźnie urodził się August Sułkowski (1729-1786) - antreprenier teatru polskiego, który odegrał dużą rolę w historii teatru warszawskiego w XVIII w.

W teatrach drezdeńskich wystąpiło gościnnie kilku aktorów polskich, m.in. Bonawentura Kudlicz w 1823 roku i pod koniec XIX w. grupa baletowa Aleksandra Łukowicza oraz tancerze Ludwika Adler w latach 80. XIX w. i Edward Kuryłło na pocz. XX w. W Domu Polskim w Dreźnie odbywały się od czasu do czasu polskie przedstawienia teatralne z udziałem aktorów z Polski, m.in. Henryka Grubińskiego w 1871 roku. Życiem teatralnym Drezna interesowała się aktorka i reżyserka teatrów w Krakowie i Warszawie Teresa Palczewska (1805-1858), przyjeżdżając kilkakrotnie do stolicy Saksonii. Dekorator polskiego teatru we Lwowie w latach 1895-1930 Zygmunt Balk uczył się malarstwa i sztuki dekoratorskiej w Dreźnie. Natomiast dekorator teatru w Dreźnie Johann Ludwig Giesel był w latach 1787-90 dekoratorem Teatru Narodowego w Warszawie. Podczas wojny siedmioletniej 1756-63, w której brała udział również Saksonia, dekoracje teatru dworskiego w Dreźnie, wykonane przez wielkiego malarza i scenografa Giovanni N. Servandoniego, przewieziono do Warszawy i tu używano je w teatrze królewskim Augusta III, zw. Operalnią. Tańca w Dreźnie w 1912 roku uczyła się pochodząca z Warszawy bardzo znana potem tancerka angielska i dyrektor znanych zespołów baletowych Marie Rambert (1888-1982).

W 1759 roku przeniósł się do Warszawy księgarz drezdeński Michał Groell (1722-1798), który otworzywszy w stolicy Polski księgarnię i drukarnię wydawał w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XVIII w. m.in. przekłady dzieł polskich (m.in. F. Karpińskiego, F.D. Książnika, I. Krasickiego, A. Naruszewicza, J.U. Niemcewicza, S. Trembeckiego, F. Zabłockiego) na język niemiecki, wprowadzając je na rynek zagraniczny, m.in. na targi lipskie. Jednocześnie Groell krzewił na gruncie polskim idee oświecenia (liczne przekłady na polski współczesnej literatury europejskiej), a w okresie Sejmu Wielkiego stał się głównym wydawcą literatury politycznej obozu reformy. Groell zasłużył się wielce narodowi polskiemu i polskiej literaturze.

Na wyższych uczelniach Drezna studiowało wielu Polaków, jak np. filolog klasyczny Leon Sternbach (1864-1940) - 1892-1935 profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie i członek Polskiej Akademii Umiejętności; architekt Rudolf Świerczewski (1887-1943) - 1915-39 prof. Politechniki Warszawskiej, projektant szeregu monumentalnych budowli w Warszawie, m.in. gmachów Banku Gospodarstwa Krajowego (1927) i Ministerstwa Komunikacji (1928), czy muzyk Maurycy Karasowski (1823-1892), krytyk muzyczny, wiolonczelista i kompozytor. Po 1945 roku uczeni polscy: Waław Olszak (1970), Józef Popkiewicz (1974), Wojciech Świętosławski i Leon Mroczkiewicz otrzymali doktoraty honoris causa drezdeńskiego Technische Universität, a Stanisław Iwaszkiewicz tutejszej Akademii Medycznej.

W Dreźnie urodziło się i zmarło szereg Niemców związanych z Polską i Polaków. Urodzili się tu m.in.: August II Mocny (1670-1733) - król Polski od 1697; August III (1696 - 1763) - król Polski od 1733; Aleksander Bronikowski (1783-1834) - powieściopisarz; Alojzy Bruehl (1739-1793) - starosta warszawski, generał wojsk polskich; Fryderyk August (1750-1827) - 1807-15 książę warszawski; August Moszyński (1731-1786) - znany architekt; August Sułkowski (1729-1786) - antrepreneur teatru polskiego; Stanisław Szymański (1901-1964) - teolog katolicki. Zmarli tu natomiast m.in.: Barbara Jagiellonka (1478-1534) - królowna polska i księżna saska; Jan Bobrowicz (1805-1881) - sekretarz senatu Wolnego Miasta Krakowa, zasłużony wydawca polskich książek w Lipsku, muzyk; Kazimierz Brodziński (1791-1835) - poeta i krytyk literacki; Aleksander Bronikowski (1783-1834) - powieściopisarz, Bogumił Dawison (1818-1872) - wielki aktor teatralny; Tomasz Grabowski (1787-1840) - senator Królestwa Polskiego; Karol Hoffman (1798-1875) - historyk, pisarz polityczny, członek krakowskiej Akademii Umiejętności; Jan z Ząbkowic (zm. 1446) - teolog, profesor Akademii Krakowskiej i 1431-33 prowincjał dominikanów w Polsce; Maurycy Karasowski (1823-1892) - ceniony muzyk i krytyk muzyczny; Franciszek Kleeberg (1888-1941) - generał W.P.; Jan Konopacki (1831-1918) - kompozytor; Józef Korzeniowski (1797-1863) - dramaturg, powieściopisarz; Franciszka Krasińska (1744-1796) - księżna kurlandzka; Teodor Leszetycki (1830-1915) - wybitny pianista; Gustaw Olizar (1798-1865) - poeta, pamiętnikarz, działacz niepodległościowy; Adelina Paschalis (1847-1925) - śpiewaczka operowa o pięknym głosie, występowała w operach europejskich i amerykańskich; Michał Radziwiłł (1778-1850) - generał W.P., senator Królestwa Polskiego; Wanda Starzewska-Dawison (zm. 1859) - aktorka teatralna; Aleksander Wielopolski (1803-1877) - działacz polityczny, 1862-63 naczelnik rządu cywilnego Królestwa Polskiego; Roman Zamorski (1822-1843) - poeta, tłumacz.

Na drezdeńskim cmentarzu katolickim są liczne groby Polaków. Tylko do 1870 roku było tu pochowanych około 150 znanych Polaków m.in. Kazimierz Brodziński, gen. Stanisław Woyczyński, pułkownik Aleksandr Potocki, senator Maciej Wodziński.

Marian Kaluski